

De Zweedse Academie slachtoffer van een revolutie

De Nobelprijs voor de literatuur wordt in 2018 niet toegekend door problemen in de Zweedse Academie. Dit instituut is in 1786 door koning Gustaaf III ingesteld. Het instituut telt 18 leden die voor het leven worden benoemd. Leden kunnen zich wel terugtrekken van de activiteiten, maar ze kunnen hun stoel niet ter beschikking stellen. Zo is Kerstin Ekman sinds 1989 passief lid, omdat ze het niet eens was met de opstelling van de Academie met betrekking tot Salmon Rushdie. De Academie besluit sinds 1901 wie de Nobelprijs voor de Literatuur krijgt. De Academie kan besluiten nemen bij meerderheid als tenminste 12 leden betrokken zijn in de besluitvorming. Het probleem is nu dat naast Kerstin Ekman na interne perikelen meerdere leden hun activiteiten hebben neergelegd, zodat momenteel minder dan 12 leden actief lid zijn van de Academie. Sinds enkele weken heeft de koning de statuten zo aangepast dat leden kunnen verzoeken om ontslag. Vier leden, waar onder Kerstin Ekman, hebben te horen gekregen dat 'hun verzoek om uit te treden' is ingewilligd.

Hoe heeft dit kunnen gebeuren?

De directe aanleiding voor alle gebeurtenissen is dat een partner van een van de leden in de me-too beweging is beschuldigd van seksuele intimidatie en machtsmisbruik. Later bleek een sterke verwevenheid met de werkzaamheden en positie van de Academie. De secretaris van de Academie (voorzitter) vond dat het betreffende Academielid haar activiteiten binnen de Academie niet langer geloofwaardig kon uitvoeren en dat ze daarom passief lid moest zijn. Dit leidde intern tot grote discussie, waarna drie leden opstapten. Niet lang daarna legde het betreffende lid tijdelijk alle werkzaamheden neer en trok ook de secretaris Sara Danius zich terug. In het tumult dat ontstond kwam de geloofwaardigheid van de Academie in het gedrang. Het onderzoek dat de Academie liet uitvoeren naar integriteit van het handelen van leden, werd overhandigd aan het Openbaar Ministerie. Twee andere leden vonden dat ze in deze situatie niet langer verantwoording konden nemen voor het werk van de Academie en trokken zich terug. Leden die bleven zitten verdedigen onder aanvoering van Horace Engdahl de keuzes die gemaakt zijn en wijten de problemen aan de manier waarop Sara Danius de crisis vanaf het begin verkeerd heeft aangepakt.

Voor velen is het een grote vraag hoe het mogelijk is dat een gerespecteerd instituut door een dergelijke ruzie zo snel in verval kan geraken. Sommige mensen geloven dat de crisis kan worden bezworen door goede gesprekken en de selectie van nieuwe leden.

Wat nu ook naar buiten komt, is dat Sara Danius zich sterk heeft ingezet voor een vernieuwing van het functioneren van de Academie en een grotere transparantie. Het wordt duidelijk dat dit streven al eerder leidde tot spanningen tussen de leden.

De vraag waar het conflict over gaat, wordt steeds interessanter. Gaat dit over seksueel overschrijdend gedrag? Gaat dit over machtsmisbruik en integriteit? Gaat dit over doofpot beleid? Gaat dit over de vraag of gesloten genootschappen met een machtspositie nog wel bestaansrecht hebben? Het antwoord is dat het conflict over al deze vragen gaat. Dat maakt de oplossing ook ingewikkeld en misschien onmogelijk.

De revolutie

De Zweedse Academie is een symbool voor de erudiete elitaire samenleving. De Academie heeft de democratisering van de laatste eeuwen overleefd. Dit was mogelijk door de onbetwiste deskundigheid en de onafhankelijkheid van de Academie. Het vertrek van Kerstin Ekman in 1989 was een signaal dat nog gemakkelijk gemarginaliseerd kon worden. De Academie ging onverdroten en ongewijzigd door. Maar de Academie staat niet los van de maatschappelijke ontwikkelingen. Transparantie en persoonlijke verantwoordelijkheid vragen om duidelijke stellingname bij machtsuitoefening en machtsmisbruik. Het establishment moet kleur bekennen en zich verantwoorden voor mensen als u en mij. Wij zijn er niet voor de macht, maar de macht is er voor ons. Dit vereist een dienende opstelling van de machthebbers en een grote integriteit. Dit is een lastige uitdaging als je gelooft in het aloude gezegde dat 'macht corrupteert'.

Het omvallen van de Zweedse Academie is een logisch gevolg van de wereldwijde ontwikkelingen als de populariteit van simpele populistische leiders die het establishment uitdagen en het afnemende vertrouwen in de overheid.

Er is werkelijk een revolutie gaande waarin machtsstructuren rond bolwerken, instituten, formele procedures en OVERheden worden afgebroken. Een ieder die denkt dat hij of zij macht heeft over anderen, is bedreigd. Overleven betekent dat je bereid en in staat moet zijn om te dienen, of je kiest voor het (half) criminele pad om digitale werkelijkheden te creëren waarmee je mensen een tijdlang kunt bedonderen. In dat laatste geval moet je goed weten wat je vluchtroutes zijn. Op dit moment zie ik helaas veel meer mensen die de oude werkelijkheid proberen te optimaliseren en mensen die voor zichzelf zorgen, dan mensen die bereid zijn om te dienen. Maar ik hoop dat we in deze revolutie in staat zijn om niet alleen te breken en te vechten, maar dat we ook kunnen bouwen, samenwerken en kunnen dienen.

Ik hoop dat de Zweedse Academie een voorbeeld kan zijn van een instituut dat een transitie kan doormaken van een archaïsche organisatie naar een voorbeeld van de nieuwe tijd. Maar dat vergt veel moed en wijsheid. De tijd zal het leren.

Hans Licht